

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УЧИЛИЩАХ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті визначаються особливості навчання іноземних мов в училищах України у другій половина ХХ – на початку ХХІ століття. Аналізується їх розвиток та прослідковується як змінилось навчання іноземних мов на протязі даного проміжку часу.

Ключові слова: мови зміст цілей навчання, училище, іноземні, програмне забезпечення, форми і методи навчання, інноваційні методи навчання.

In this article the main peculiarities of foreign languages education in colleges of Ukraine in the second part of XX – the first part of XXI century are determined. We analyze their development and trace how the process of foreign languages education has been changing during this period of time.

Key words: content of aims of education, college, foreign languages, software, forms and methods of education, innovative methods of education.

Постановка проблеми

У сучасних умовах розвитку загальноєвропейської і глобальної взаємодії та інтеграції знання іноземних мов і їх викладання визначається як один з пріоритетних напрямів освітньої діяльності держав світу. Успішна реалізація цих вимог на теренах освіти в Україні значною мірою залежить від змісту цілей навчання іноземної мови. А інноваційний характер процесу покращення якості спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям засвідчує необхідність оновлення цілей навчання іноземної мови у навчальних закладах нашої країни. Вирішення цього складного завдання сьогодення потребує вивчення, аналізу та врахування вже існуючого досвіду постановки і зміни цілей навчання іноземної мови у теорії і практиці вітчизняної освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій

Серед тих досліджень, які стосуються цілей навчання іноземної мови, слід відзначити дослідження проблем практичного оволодіння іноземною мовою, виховного потенціалу іноземної мови та загальноосвітньої ролі вивчення іноземної мови (О.О. Миролубов, Л.В. Щерба, Г.В. Рогова, Н.І. Верещагіна, І.В. Рахманов, О.І. Москальська, О.Б. Бігич, А.Г. Кирда, В.Н. Карпова, А.В. Красуля). Але історіографічний огляд вітчизняної літератури засвідчує відсутність спеціальних історико-педагогічних досліджень проблеми розвитку цільового компоненту навчання іноземних мов в училищах України.

Тому, **метою** статті є визначити особливості навчання іноземних мов, їх розвиток в училищах України у другій половині ХХ – на початку ХІ століття та прослідкувати як змінилось навчання іноземних мов на протязі даного проміжку часу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Історичний розвиток суспільства засвідчує, що зміст цілей навчання іноземної мови є похідною від тих вимог, які суспільство ставить щодо того, які іноземні мови і в якому об'ємі необхідні для вивчення. Соціальне замовлення на навчання тієї чи іншої мови знаходиться під значним впливом соціально-культурних, політичних та економічних чинників, що є вирішальними на даний момент розвитку держави. Освітня діяльність у навчальних закладах кінця ХІХ-початку ХХ століття спиралася на досвід відомих педагогів: А. Дістервега, Я.А. Коменського К.Д. Ушинського та ін. К.Д. Ушинський писав, що іноземні мови можна вивчати з різною метою: як для ознайомлення з літературою того народу, мову якого вивчають, так і з метою логічного розвитку дитини, бо засвоєння кожної мови сприяє найкращій розумовій діяльності [5, с.116]. У 1911 році були видані "Правила і програми реальних училищ відомства Міністерства народної освіти з останніми доповненнями" за редакцією Орлова. У них зазначалося, що нові мови вважалися загальноосвітнім та спеціально-практичним предметом. Навчання нових мов повинне сприяти розумовому розвитку студентів (розвиваюча мета), надавати необхідні знання для здобування

загальної освіти, відкривати можливості користування західноєвропейськими літературними творами (освітня мета). Вивчення німецької та французької мов мало також практичну мету, яка передбачала не лише засвоєння учнями граматики і їхню здатність розуміти іншомовний текст, а також уміння швидко писати, що було важливо при веденні справ і складанні паперів. Досягнення таких результатів вважалося можливим завдяки великій кількості навчальних годин (26 – з німецької, 21 – з французької), що відводили в реальних училищах на викладання нових мов. Англійська мова до початку ХХ ст. не входила до складу поширених у навчальному процесі мов. На думку І.О. Грузинської, єдиними навчальними закладами, у програми яких з 1911 р. планомірно увійшла англійська мова, були комерційні училища [3, с. 52].

З 1921 року навчання іноземних мов для навчальних закладів визнано не обов'язковим. Вивчали їх лише за власним бажанням. Поступово їм стали надавати другорядного значення.

Всебічний аналіз навчальних планів і програм дозволив визначити, що метою навчання іноземних мов було залучення випускників до світової культури, а її складовою досягнення – оволодіння учнями навичками усного та письмового мовлення. Ідентичні цілі ставились і перед гімназіями, реальними училищами, вищими початковими школами в перших двох десятиліттях ХХ століття. На початку, не ставилось завдання цілковитого оволодіння іноземною мовою. Метою було навчити дітей розуміти мову, і головна увага вчителя зверталася на те, яким чином простіше пояснити нове слово. Також при вивченні іноземних мов потрібно було досягти розуміння усного мовлення.

Важливим питанням є форми й методи, які сприяли вирішенню питання навчання іноземних мов в Україні. В окреслений період керувалися класичними методами навчання. З огляду на це, словесні, наочні й практичні методи домінували у навчальному процесі з іноземних мов впродовж 1917-1933 рр.

Усне мовлення в 1930 р. було відкинута через непридатність для тогочасного життя й праці робітників. Хоча уміння розмовляти іноземною мовою не могло

бути на заваді. Відповідно до цього в 1932 р., словесним методам надали значущості, переконавшись у їхній потребності. [4, с. 2-3]

Принцип єдності навчання й виховання полягав у доборі дидактичного матеріалу, через який вироблялись практичні уміння й навички у поєднанні з вихованням патріотизму, поваги до інших народів, трудового виховання тощо. Принцип систематичності й послідовності поділявся на систему в роботі вчителя й систему в роботі студентів. Принцип доступності у навчанні іноземним мовам передбачав відбір програмового матеріалу, який відповідав віковому і розумовому рівню студентів на початку ХХ століття. Принцип свідомості й активності задовольняв пізнавальні здібності дітей через усвідомлення іншомовного матеріалу та юнацьку активність під час навчального процесу, які підкріплювались наочністю. Принцип індивідуальності й колективності реалізувався через організацію роботи зі студентами при вивченні іноземного матеріалу.

Крім традиційних, використовувались також інноваційні методи навчання іноземних мов: дальтонівський, кореляційний, частково-пошуковий, евристичний, лабораторно-бригадний тощо.

У ХХ столітті іноземним мовам надавалось особливе значення і здійснювався відповідний контроль. Якщо були прогалини у знаннях протягом року, то при підготовці до екзаменів (усних і письмових) вони усувались, тому що при отриманні негативної оцінки студенти не переводились на наступний курс навчання.

Основною організаційною формою навчальної діяльності був урок (лекція). Проте використовувались самостійні роботи, практичні роботи. У цей період на уроках з іноземних мов і поза ними застосовували й інші форми: урок-екскурсія, факультативи, гуртки, щоб заохотити дітей до їх опанування, а також поглиблювати набуті знання. Недоліками такої класно-урочної системи навчання було: а) переповненість класів; б) не міг здійснюватись індивідуальний підхід; в) погане забезпечення підручниками. Пропонувалося організувати бібліотеки в аудиторіях, де б студенти могли брати й читати твори, які їм подобались. Серед

представлених книжок мали бути й іноземні, які були вагомим доповненням до уроків англійської, німецької, французької чи інших іноземних мов [2, с. 41-47].

Важливе місце серед позаурочних форм навчання займає участь студентів у предметних гуртках. Рекомендувалося спочатку організовувати практичні заняття, на яких обговорювались прочитані книжки, писалися реферати, читались та розбирались історичні й літературні доробки, збирались різноманітні колекції, а також наочність для іноземних уроків. Природно, що такі заняття сприяли виникненню гуртків для тих, хто захоплювався древніми і новими мовами та їх літературами.

Прибічники натурального методу (М.Берліц, Ф.Гуен), схилившись до способу оволодіння рідною мовою й на те, що мова складається з виразів, а не зі слів, пропонували організовувати навчання навколо тем та фраз, а не на базі окремих слів і граматики. Вони наполягали на механічному засвоєнні виразів, які наводились студентам за аналогією до мовлення вчителя.

Багато вчених досліджували як все ж таки краще підійти до питання навчання іноземним мовам, аби це дало найкращий результат.

Ф.Аронштейн надавав навчанню іноземних мов велике освітнє й виховне значення. Він висував ряд вимог до іноземних текстів, які мають бути зв'язними, відповідати розвитку студентів та їх віковим інтересам, а також становити виховну цінність.

Е.Отто зводив навчання до наслідування й механічного заучування на основі аналогій і асоціацій, змістові зв'язки в нього підпорядковані механічним.

Г.Пауль вважав, що основною метою вивчення іноземної мови є рецептивне оволодіння нею, тому він засуджував прибічників механічного навчання мові.

К.Флагстад визнавав важливу роль рідної мови при навчанні іноземній і підкреслював, що переклад і співставлення особливо корисні при вивченні різних мов.

На підставі розглянутих статей і рецензій про стан навчальних підручників і посібників з іноземних мов, якими користувалися у ХХ столітті, слід сказати, що через вплив історичних факторів, друкування потрібної літератури було на

незадовільному рівні. Внаслідок цього, у процесі навчання іноземних мов користувалися тими, які можна було дістати. Хоча були і такі, які відповідали тогочасним вимогам і містили матеріал, який подавався лаконічно і на потрібному науковому рівні (наприклад, підручники Л.Леше, М.Михайловського, П.Шанселя і П.Глезера). [1, с. 2-5]

Висновки.

Протягом досить довгого періоду часу на території України вивченню іноземних мов приділялось досить мало уваги. Причинами цього була недостатня мотивація студентів до навчання, нечітка система навчання даного предмета, неповна розробка програмного оснащення. Свій внесок було зроблено і авторами підручників, котрі досить поверхнево розкривали теми вивчення. Багато педагогів не могли дійти до спільного рішення з приводу найрезультативнішого підходу до навчання іноземних мов. З часом ситуація почала налагоджуватись, адже, з розвитком міжнародних стосунків нашою країною, молодь бачить реальні перспективи виїзду за кордон і розуміє необхідність знання англійської мови.

Література.

1. Борисова Н.В. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук - Теоретичні та методичні засади навчання іноземних мов у школах України,- Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2004.
2. Гембарук А.С. До проблеми укладання навчальної програми з іноземної мови для студентів педагогічних навчальних закладів I та II рівнів акредитації // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К.: Наук. світ, 2002. – С. 41–47.
3. Грузинская И.А. Методика преподавания английского языка в средней школе. – М.: Учпедгиз, 1938. – 192 с.

4. Литньова. Т.В. Формування цільового компоненту навчання сучасних іноземних мов у вітчизняній школі періоду 1900-1917 рр. Автореферат Житомирський державний університет. Жовтень, 2015
5. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6т. – Т. 2. – М.: Педагогика, 1988. – 496 с.